

DEMOGRAFIA NA OBSZARZE TRANSGRANICZNEGO REGIONU METROPOLITALNEGO SZCZECINA

Wpływ prognoz demograficznych na gospodarkę
przestrzenną Województwa Zachodniopomorskiego
i Meklemburgii - Pomorza Przedniego

Wyniki warsztatów przeprowadzonych w Szczecinie
10 grudnia 2012 r.

Spis treści

1. Dostęp do usług publicznych na na obszarach wiejskich
Prof. dr Peter Dehne – Wyższa Szkoła Zawodowa w Neubrandenburgu
2. Sytuacja demograficzna na terenie województwa zachodniopomorskiego -
prognozy demograficzne
Prof. dr hab. Jarosław Jurek – Uniwersytet Szczeciński Katedra Geografii
Społecznej i Organizacji Przestrzeni
3. Dostęp do wybranych usług w województwie zachodniopomorskim
Michał Urbański – Główny Projektant Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej
Województwa Zachodniopomorskiego
4. Planowanie dostępu do usług publicznych na terenie Pojezierza
Meklemburskiego
Christoph Kaufmann – Kierownik Urzędu ds. Planowania Przestrzennego Pojezierza
Meklemburskiego
5. Skutki zmian demograficznych dla rozwoju regionu w tym dostępu do usług
Janusz Szewczuk – Prezes Zarządu Stowarzyszenia Rozwoju Gospodarczego Gmin
6. Rozwój demograficzny w brandenburskiej części obszaru transgranicznego
Hans - Jürgen Volkerding – Referat ds. Nadzoru nad Przestrzenią, Wydział Landowy
ds. Budownictwa i Transportu, Brandenburgia
7. Dostęp do opieki zdrowotnej na obszarach wiejskich
Bettina Baumgardt – Kierownik Referatu ds. zdrowia, Ministerstwo ds. Środowiska,
Zdrowia i Ochrony Praw Konsumenta
8. Uwarunkowania i wnioski
9. Wyzwania, cele, projekt i podsumowanie warsztatów

Opracowanie broszury:

Zespół Regionalnego Biura Gospodarki
Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego:

Stanisław Dendewicz	Dyrektor
Michał Urbański	Główny Projektant
Lilli Wolny	Asystent
Natalia Korwin- Piotrowska	Projektant
Małgorzata Orarce- Yuzzelli	Główny Projektant

Zespół Wyższej Szkoły Zawodowej w Neubrandenburgu:

Prof. dr Peter Dehne,
Christian Herkt

Wstęp

Dnia 10 grudnia 2012 roku odbyły się warsztaty „**DEMOGRAFIA NA OBSZARZE TRANSGRANICZNEGO REGIONU METROPOLITALNEGO SZCZECINA Wpływ prognoz demograficznych na gospodarkę przestrzenną Województwa Zachodniopomorskiego i Meklemburgii - Pomorza Przedniego.**”

Warsztaty zostały zorganizowane wspólnie przez Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego i Hochschule Neubrandenburg (Wyższa Szkoła Zawodowa w Neubrandenburgu), przy dofinansowaniu z Funduszu Małych Projektów w ramach programu INTERREG IVA.

Celem spotkania była wymiana informacji i doświadczeń związanych z dostosowywaniem polityki przestrzennej do zmian demograficznych na obszarze Województwa Zachodniopomorskiego, Meklemburgii - Pomorza Przedniego oraz Brandenburgii.

Do wzięcia udziału w warsztatach zaproszono specjalistów z różnych dziedzin m. in.: planowania przestrzennego, opieki zdrowotnej oraz niezależnych ekspertów i przedstawicieli środowiska uniwersyteckiego.

W trakcie warsztatów została zaprezentowana aktualna sytuacja demograficzna na obszarze Województwa Zachodniopomorskiego, Meklemburgii - Pomorza Przedniego i Brandenburgii, a także strategie dostosowywania się do tych zmian, zwłaszcza w zakresie dostępności do usług publicznych.

Na zakończenie spotkania przeprowadzona została dyskusja, dotycząca przede wszystkim aktualnej sytuacji demograficznej na obszarze Pomorza Zachodniego, a także przyszłości polityki przestrzennej. Konieczne będzie dostosowanie opracowań planistycznych na tym obszarze do uwarunkowań demograficznych, przy jednoczesnych próbach przeciwdziałania wyludnianiu się obszaru.

Celem warsztatu, oprócz wymiany informacji, było stworzenie ram i przygotowanie założeń do złożenia aplikacji projektu w ramach nowej perspektywy finansowej UE na lata 2014 – 2020. Niniejsza broszura zawiera materiały zaprezentowane podczas warsztatów wraz z wnioskami z dyskusji, które będą stanowić podstawę do przygotowania ww. projektu.

Uczestnicy polscy:

Stanisław Dendewicz -	Dyrektor Regionalnego Biura Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie
Jacek Baraniecki -	Wydział Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego
Aleksandra Borskowicz -	Wydział Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego
Prof. dr hab. Jarosław Jurek -	Uniwersytet Szczeciński
Ewa Kalinowska -	Wydział Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego
Ewa Lewoczko -	Sekretariat Techniczny INTERREG IVA
Agnieszka Lipińska -	Sekretariat Techniczny INTERREG IVA
Krzysztof Michalski -	Biuro Planowania Przestrzennego, Urząd Miasta Szczecin
Irena Stróżyńska -	Zastępca Dyrektora Biura Euroregionu Pomerania
Janusz Szewczuk -	Stowarzyszenie Rozwoju Gospodarczego Gmin
Michał Urbański -	Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego
Roman Walaszkowski -	Dyrektor Stowarzyszenia Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego
Lilli Wolny -	Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego

Uczestnicy niemieccy:

Prof. dr Peter Dehne -	Hochschule Neubrandenburg
Bettina Baumgardt -	Ministerstwo ds. Środowiska, Zdrowia i Ochrony Praw Konsumenta, Brandenburgia
Alexander Bonitz -	Urząd ds. Rozwoju Powiatu, Infrastruktury Gospodarczej i Turystyki, Powiat Uckermark
Christian Herkt -	Hochschule Neubrandenburg
Johann Kaether -	Hochschule Neubrandenburg
Christioph Kaufmann -	Kierownik Urzędu ds. Planowania Przestrzennego Pojezierza Meklemburskiego
Matthias von Popowski -	complan Kommunalberatung
Jürgen Stahl -	Wspólny Wydział Planowania Berlina i Brandenburgii
Alexandra Tautz -	Regionalny Związek Planistyczny Uckermark- Barnim
Hans- Jürgen Volkerding -	Krajowy Urząd ds. Budownictwa Transportu i Budownictwa, Brandenburgia

Fot. 1. Stanisław Dendewicz, Dyrektor

Fot. 2. Uczestnicy warsztatów

Fot. 3. Profesor doktor Peter Dehne, Hochschule Neubrandenburg

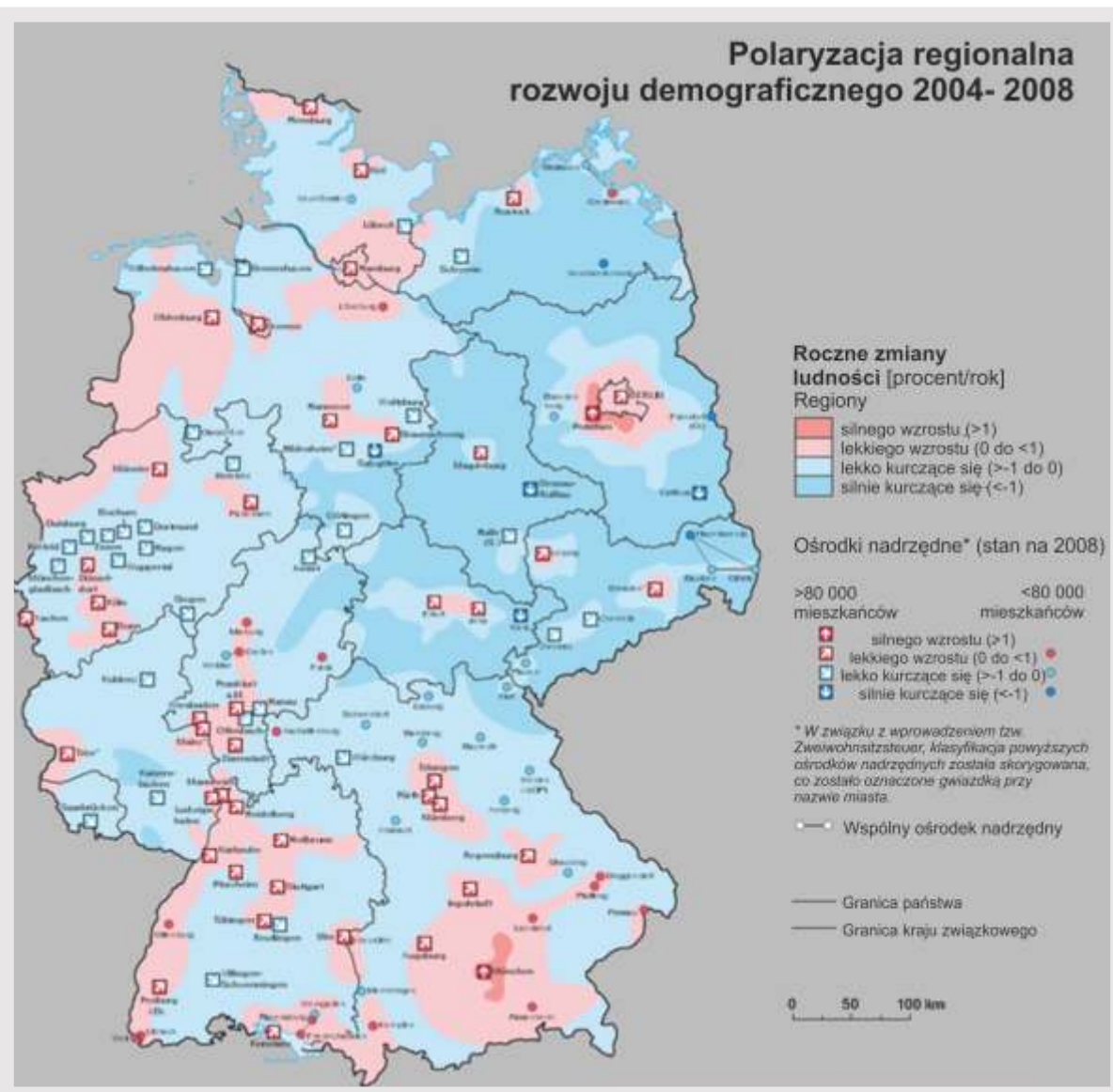
1. Dostęp do usług publicznych na obszarach wiejskich

Prof. dr **Peter Dehne**

Szkoła Wyższa w Neubrandenburgu

Aktualny trend w Niemczech: polaryzacja regionalna

Na terenie Niemiec istnieje kilka silnie rozwijających się ośrodków, pomiędzy nimi znajdują się obszary wyludniające się.

Rys. 1. Polaryzacja regionalna w Niemczech

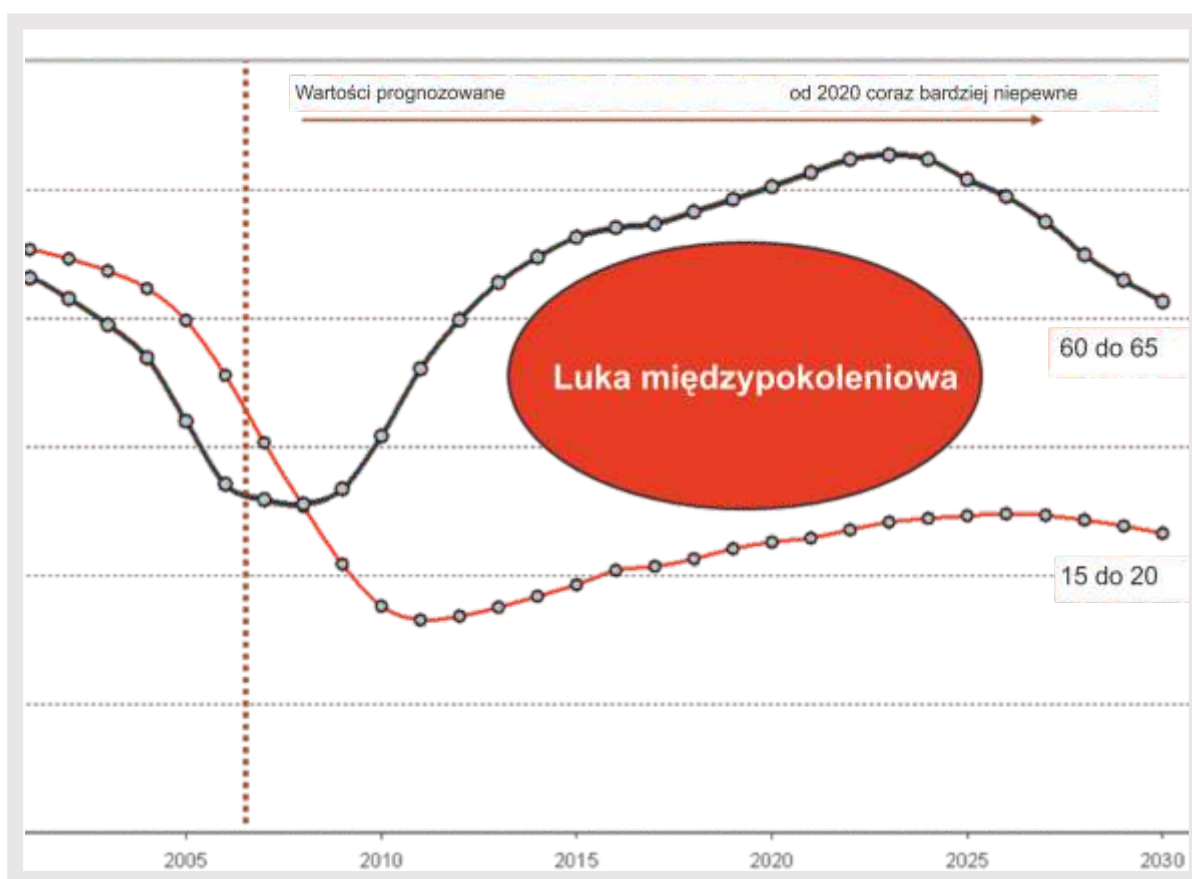
Na rozwój obszarów wpływa rosnące znaczenie miast, które wysysają ludność z terenów wiejskich, dotyczy to w szczególności osób młodszych. Na terenach peryferyjnych pozostają osoby starsze, mające ograniczoną mobilność i często wymagają opieki. Opieka ta zapewniona jest w miastach, co w efekcie prowadzi do tego, że i starsze osoby wyprowadzają się do miast. Wyludnianie się obszarów prowadzi w efekcie do osłabiania istniejących na wsi i w regionach peryferyjnych warunków ramowych, a więc do braku odpowiedniej infra-struktury technicznej i socjalnej.

Rys. 2. Elementy tworzenia modeli i scenariuszy

Grafik: GGR

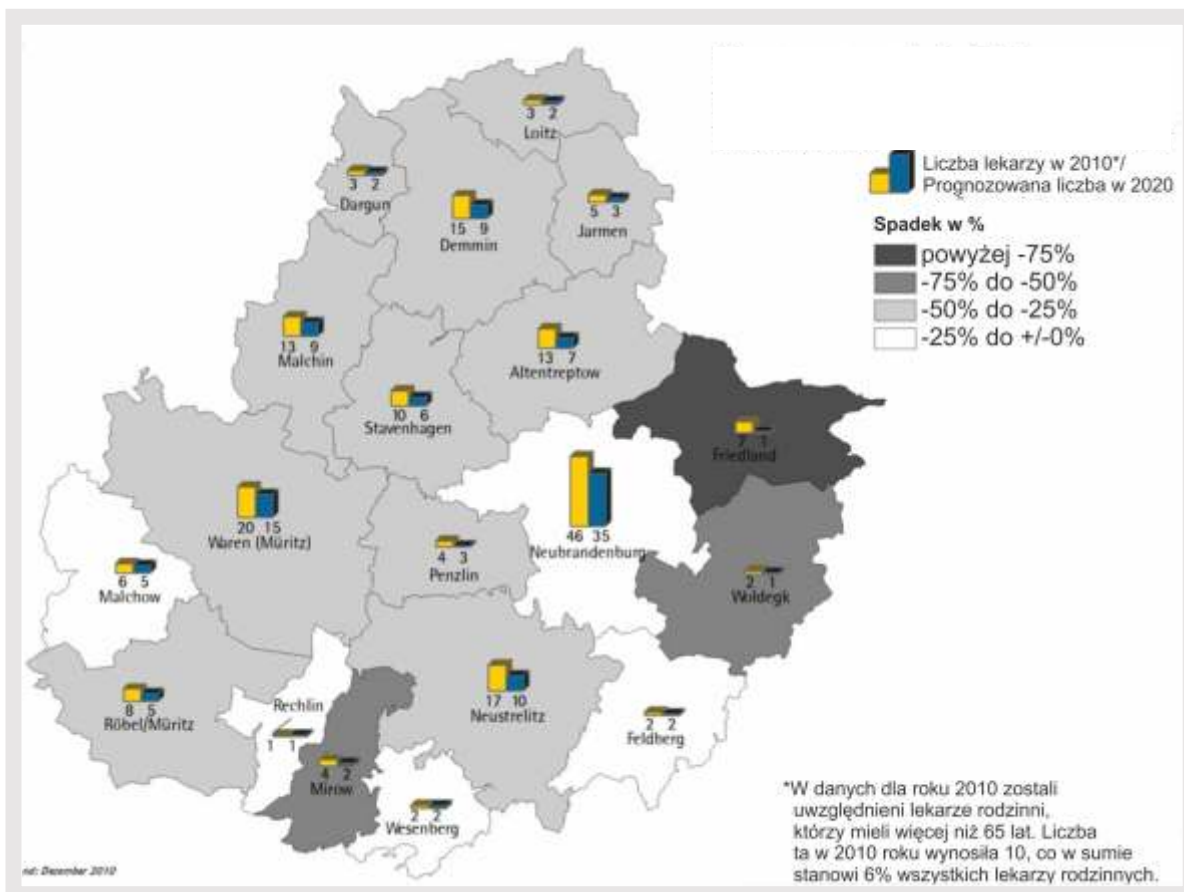
Według prognoz w roku 2030 będzie zdecydowanie więcej osób powyżej 65 roku życia przy jednoczesnym spadku ilości osób młodych, będących aktywnymi zawodowo. W efekcie na rynku pracy wzrośnie zapotrzebowanie na pracowników, którzy sami będą wybierać swoje miejsce do życia, zwracając szczególną uwagę na warunki ramowe (szkoły, opieka medyczna) - im lepsze tym chętniej będą wybierać tę lokalizację. Ważnym elementem dyskusji dotyczącej rozwoju obszaru będą mapy ilustrujące trendy rozwojowe i ich odzwierciedlenie w sieci osadniczej.

Rys. 3. Prognozowany brak pracowników

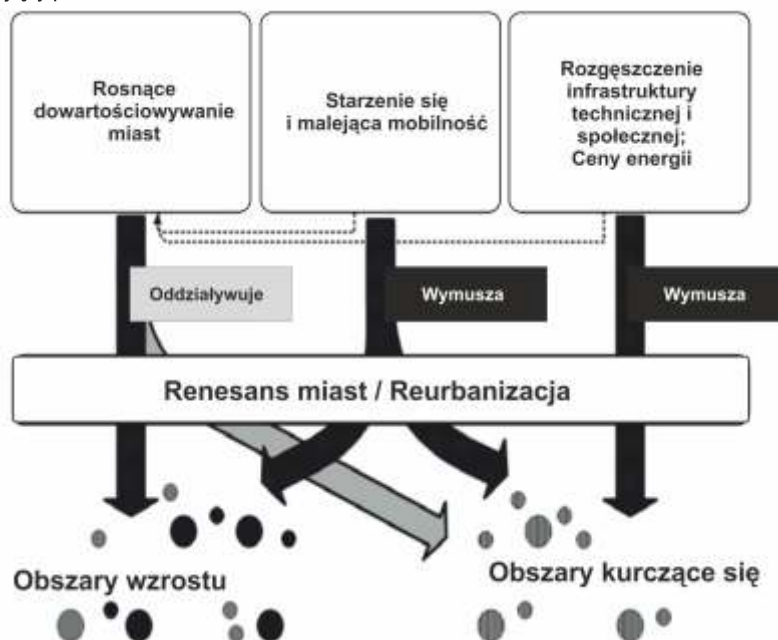
Wyzwania na przyszłość

- ▶ Deficyt siły roboczej, a nie miejsc pracy
- ▶ Utrzymanie warunków ramowych i jakości życia - możliwe najlepsze zabezpieczenie jakościowe i ilościowe dostępu do usług dla mieszkańców (oferta medyczna, edukacja, straż pożarna, kultura)
- ▶ Godzenie życia rodzinnego z zawodowym
- ▶ Współpraca samorządów zamiast konkurowania.

Rys.4. Prognozowane rozmieszczenie opieki lekarskiej na Pojezierzu Meklemburskim

Rysunek 4 ilustruje prognozę rozmieszczenia lekarzy rodzinnych na obszarze Pojezierza Meklemburskiego w latach 2010 i 2020, przy zakładanym wieku emerytalnym 65 lat. Przykład ten w kontekście prognozy liczby i wieku lekarzy pokazuje w perspektywie 15 lat narastający problem.

Rys. 5. Przyczyny reurbanizacji

Szanse dla obszaru transgranicznego

- ▶ Wspólny Transgraniczny Region Zalewu Szczecińskiego
- ▶ Metropolia Szczecińska i jej otoczenie:
 - silna metropolia
 - stabilne otoczenie
 - małe miasta jako kotwice stabilności
- ▶ Wspólne tematy: rozwój sieci osadniczej, natura i środowisko, mobilność, edukacja i zdrowie
- ▶ Wspólne działania: koncepcje, strategie, struktury, dialog, zaangażowanie.

2. Sytuacja demograficzna na terenie województwa zachodniopomorskiego - prognozy demograficzne

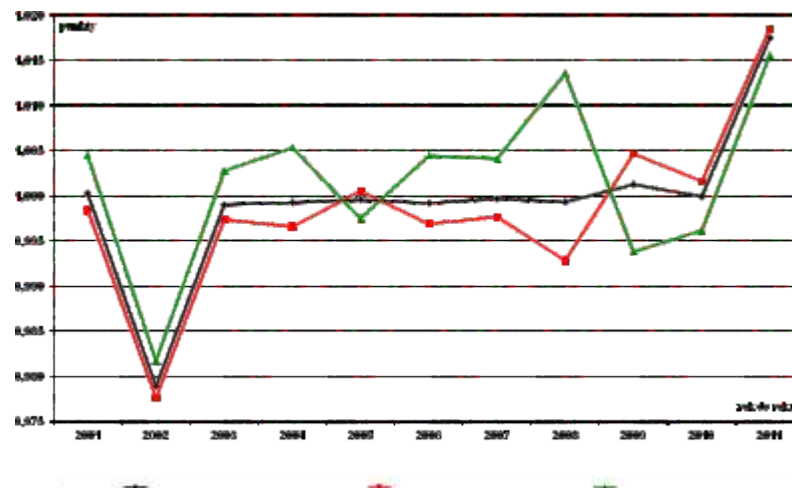
Prof. dr hab. **Jarosław Jurek**

Uniwersytet Szczeciński Katedra Geografii Społecznej i Organizacji Przestrzeni

Potencjał demograficzny to kwestia zarówno zasobów ludnościowych, jak i ich struktury

Kształtowanie się liczebności (Rys. 6) jest procesem niejednorodnym.

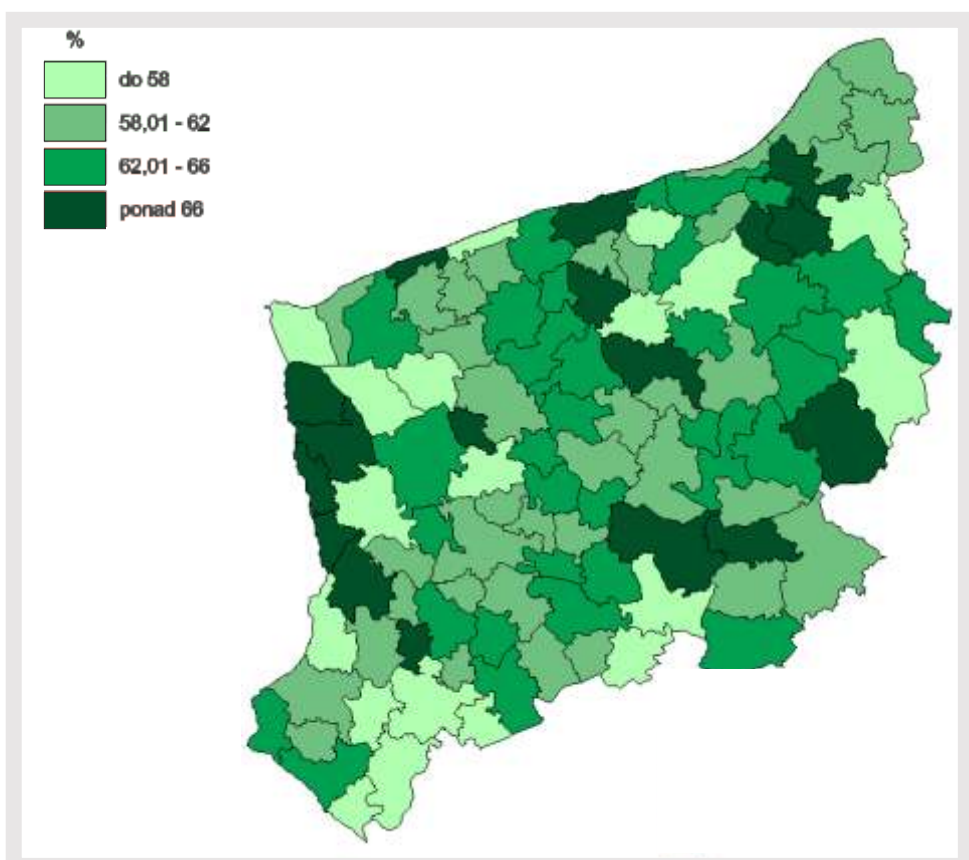
W dwunastoletnim okresie badawczym od 2000 - 2011r. zaobserwować można, jaki wpływ na kształtowanie mają: narodziny, zgony oraz migracje bez rozbicia na wewnętrzne i zewnętrzne.

Ruchliwość przestrzenna odgrywa ważną rolę w kształtowaniu się ludności regionu.

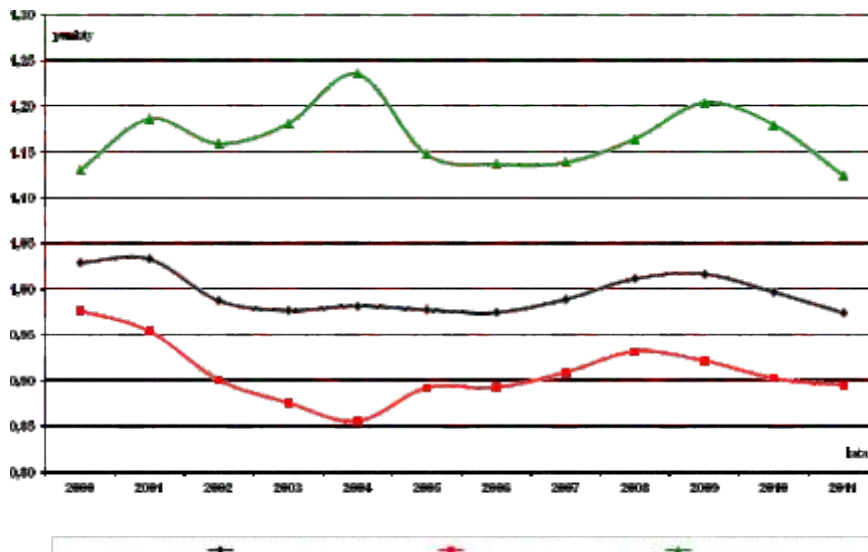
Na Rysunku 7 przedstawiono udział odpływu ludności w ubytku liczby mieszkańców. W wypadku odpływu ludności, jego udział stanowi ponad 50% ubytku.

Wniosek: podstawowym czynnikiem kształtującym populację są elementy związane z ruchliwością przestrzenną i jest to wiodąca determinanta w przestrzennej dystrybucji ludności.

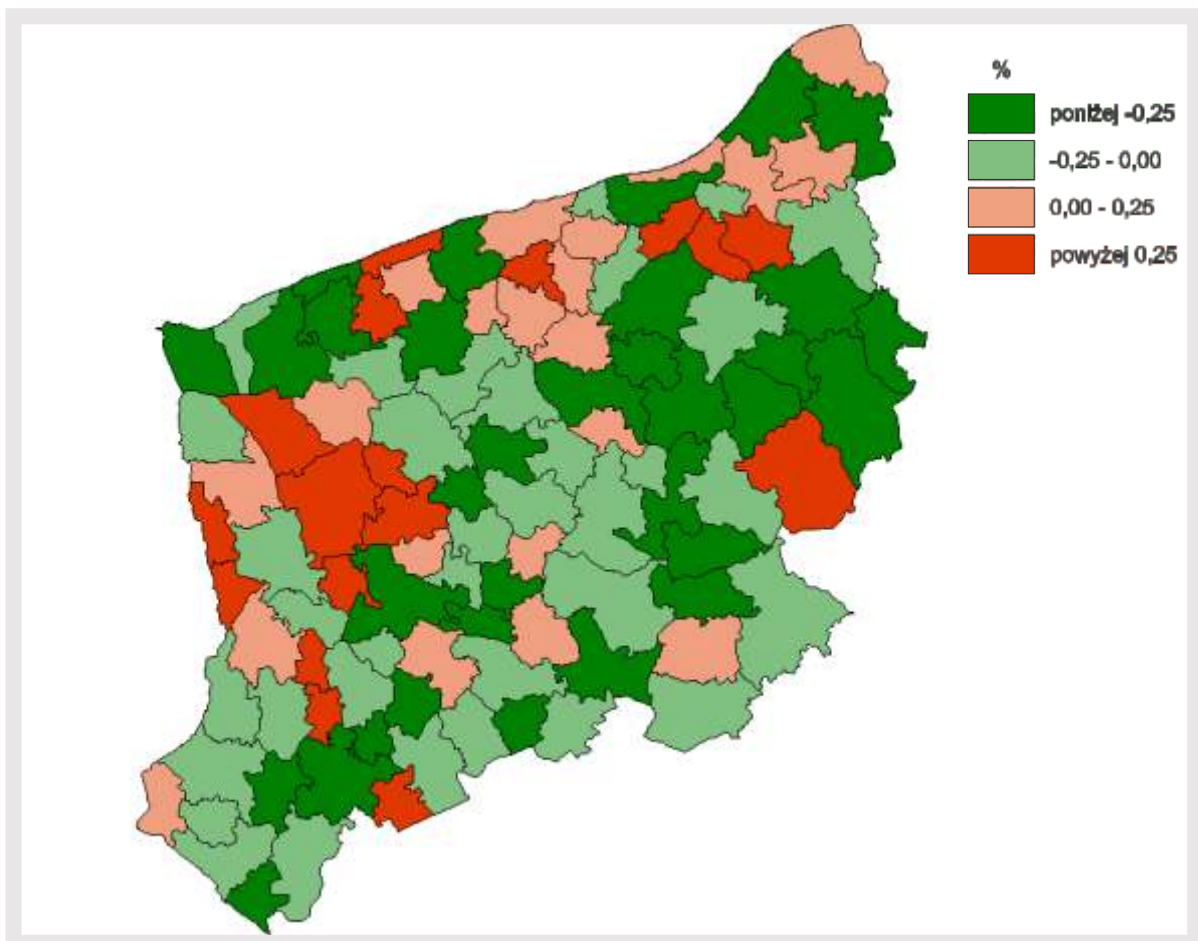

Rys. 7. Udział odpływu migracyjnego w przyroście ludnościowym w regionie zachodniopomorskim w przedziale lat 2000-2011

Dynamika ludnościowa jest to relacja przyrostu ludności do jej ubytku. Miasta są mniej dynamiczne niż wsie. Mają też stabilniejszą strukturę ubytku ludnościowego.

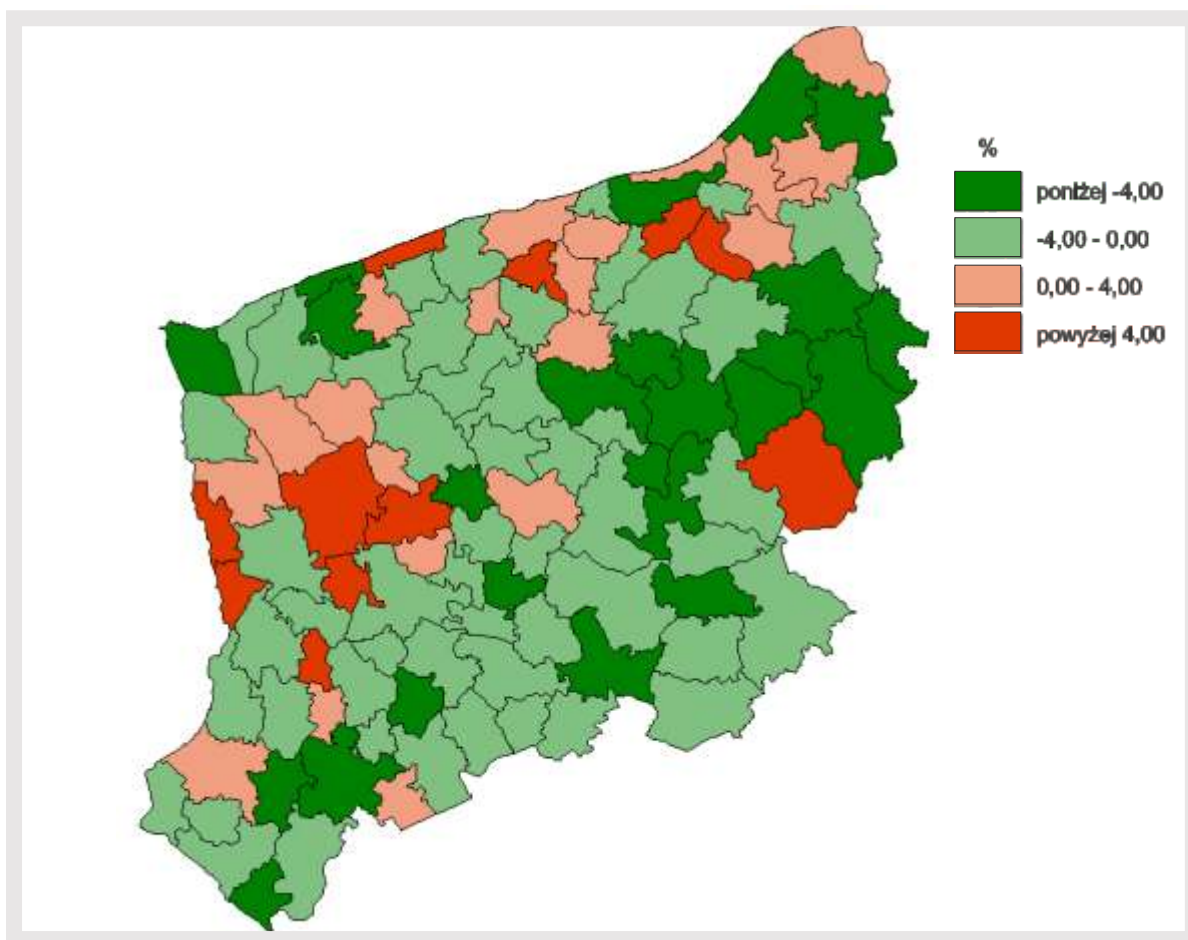
Rys. 8. Dynamika ludnościowa województwa zachodniopomorskiego

Rys. 9. Średnie roczne tempo zmian liczby ludności, w latach 2000- 2011

Na Rysunku 9 zilustrowane zostało średnie roczne tempo zmian liczby ludności w latach 2000 - 2011. Na obszarach oznaczonych kolorem ciemnozielonym odnotowano największy ubytek wynoszący ponad 0,25%. Obszary oznaczone kolorem ciemnoczerwonym to obszary o największym przyroście. Największe zmiany zaszły na obszarze wokół miast Szczecina i Koszalina. Rysunek 9 przedstawia obszary miejskie i wiejskie ujęte wspólnie, co daje obraz całego obszaru, bez uwzględnienia jego specyfiki.

Rysunek 8 przedstawia faktyczny przyrost i faktyczny ubytek ludności. Jest to kalibrowany obraz ze szczegółowych procedur analitycznych. Obszary zaznaczone kolorem czerwonym to obszary największej dynamiki.

Rys. 10. Relatywizowane zmiany liczby ludności w regionie zachodniopomorskim w latach 2000-2011

Dynamiczny model wpływu składowych ruchu rzeczywistego na kształtowanie się liczby ludności w regionie zachodnio-pomorskim.

Wynika z niego, że czynnikiem, który ma na ten ruch największy wpływ są migracje, przy czym odpływ migracyjny wywiera większe skutki w mieście niż w wsi.

$$LL = A1 \times LU + A2 \times LZ + A3 \times LN + A4 \times LO + E$$

LL- liczba ludności
LU- liczba urodzeń
LZ- liczba zgonów
LN- napływ migracyjny
LO- odpływ migracyjny

		OGÓŁEM	MIASTA	WSIE
URODZENIA	A1	0,04393	0,31259	0,00819
ZGONY	A2	-0,56031	-0,26236	-0,84634
NAPŁYW MIGRACYJNY	A3	1,02339	0,86822	1,26349
ODPŁYW MIGRACYJNY	A4	-1,40674	-1,20563	-0,48754
DOPASOWANIE - R%		88,55	95,29	79,06

3. Dostęp do wybranych usług w województwie zachodniopomorskim

Michał Urbański

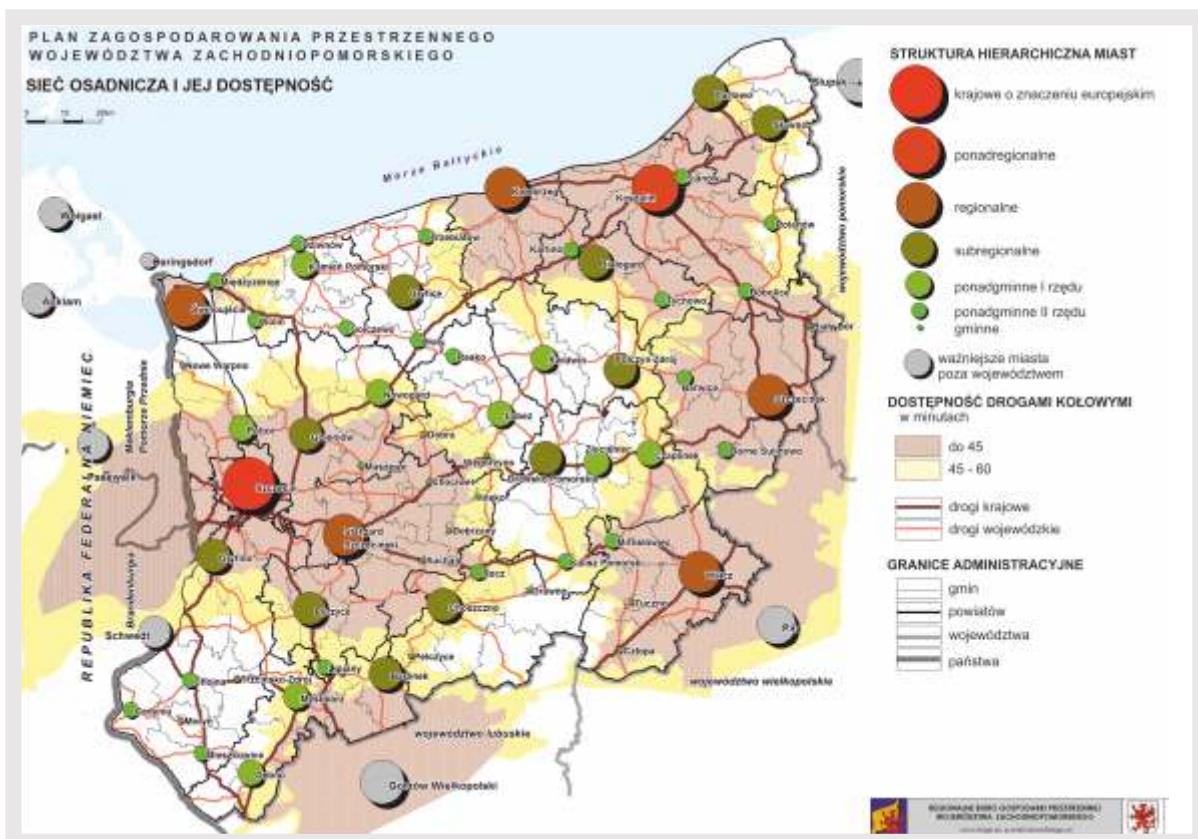
Główny Projektant Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej WZ

Hierarchia sieci osadniczej

Dostęp do usług określono poprzez badanie dostępu do miast. Oferty usługowe miast uszeregowano hierarchicznie w oparciu o analizę występujących w nich usług.

W celu zbadania struktury hierarchicznej sieci osadniczej przeprowadzono analizę współczynnika unikalności usług dla 62 miast województwa. W badaniu analizowano występowanie 21 rodzajów usług. Każda z usług posiada swoją unikalność – tym wyższą im w mniejszej liczbie miast ona występuje. Usługi bardziej powszechne posiadają niższy wskaźnik unikalności, natomiast usługi bardziej wyspecjalizowane, potrzebujące większego pola obsługi posiadają wskaźnik wyższy.

Suma wskaźników poszczególnych usług decydowała o pozycji danego miasta w hierarchii sieci osadniczej. Miasta najsilniejsze tj.: Szczecin, Koszalin, Stargard Szczeciński, Kołobrzeg, Świnoujście, Szczecinek i Wałcz znajdują się na obrzeżach województwa.

Rys. 11. Dostępność czasowa drogami kołowymi do głównych miast województwa zachodniopomorskiego

Z przeprowadzonej analizy wynika, że 1/3 województwa znajduje się poza godzinnym dostępem do miast o znaczeniu regionalnym. Miasta Szczecin i Świnoujście, ze względu na swoje położenie mogą świadczyć usługi dla strony niemieckiej, natomiast Schwedt nad Odrą, miasto leżące po niemieckiej stronie granicy, może być ośrodkiem obsługującym południową część obszaru powiatu gryfińskiego.

W centrum województwa zachodniopomorskiego znajduje się 6 mniejszych, ale leżących w niedużej odległości od siebie miast, które powinny stanowić komplementarny ośrodek, tzw. Centralną Strefę Funkcjonalną. Są to miasta: Drawsko Pomorskie, Łobez, Świdwin, Polczyn Zdrój, Czaplunek i Złocieniec.

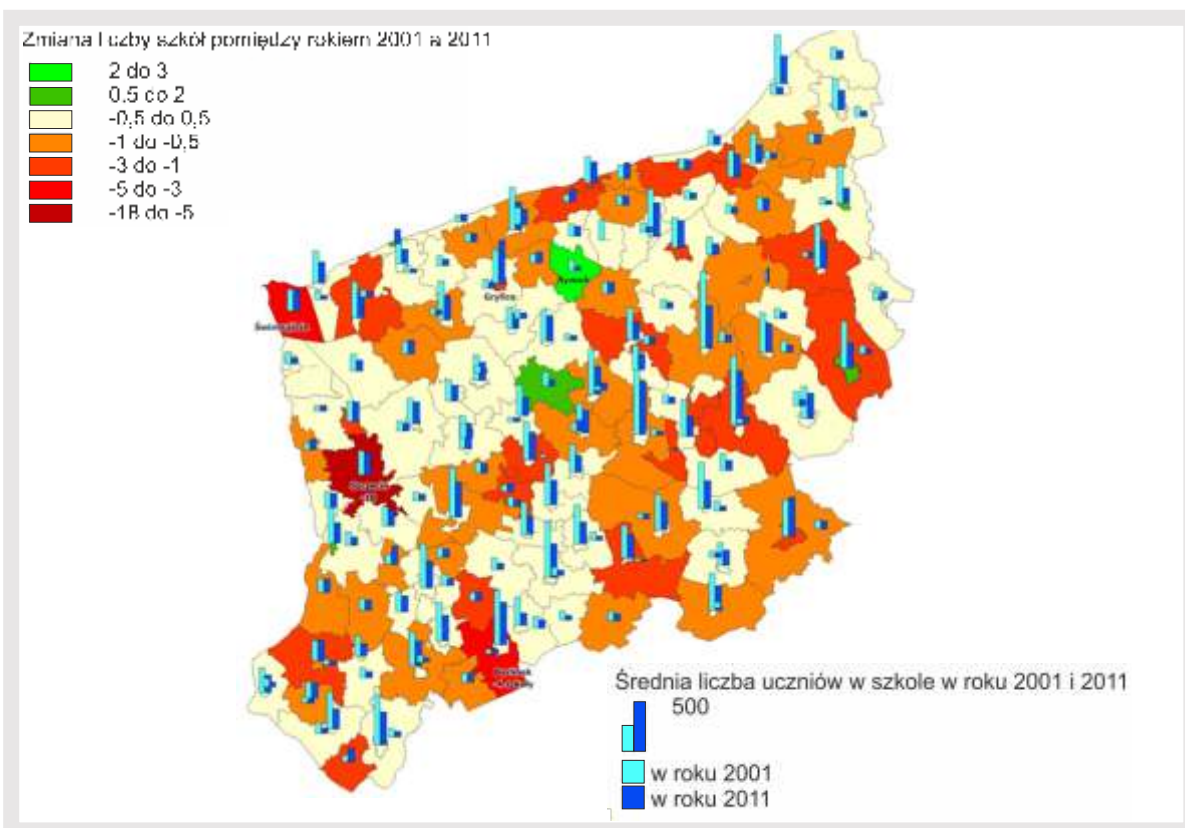
Z przeprowadzonej analizy wynika, że dostępność do szpitali na terenie województwa jest równomiernie rozłożona, natomiast niektóre oddziały jak np. chirurgia o profilu rozszerzonym, występują tylko w wybranych ośrodkach tj.: Szczecin, Koszalin, Kołobrzeg i Gryfice.

Największy ubytek szkół podstawowych został odnotowany w Szczecinie, przy jednoczesnym zmniejszeniu liczby uczniów w mieście. Wzrosła za to liczba uczniów w gminach graniczących z miastem, jak również na szybko rozwijających się osiedlach mieszkalnych jak np. Warszewo. Spowodowane to jest wewnętrznymi migracjami ludności, która pracuje w Szczecinie, ale mieszka na przedmieściach.

W całym województwie zlikwidowano 96 szkół podstawowych, pomimo tego liczba uczniów przypadających na jedną szkołę z powodów demograficznych i tak uległa zmniejszeniu.

- w miastach ubyło 31 szkół (spadek o 12%)
- liczba uczniów w miastach spadła o 28595 (spadek o 30%)
- na terenach wiejskich ubyło 65 szkół (spadek o 19%)
- liczba uczniów na terenach wiejskich spadła o 15581 (spadek o 37%)

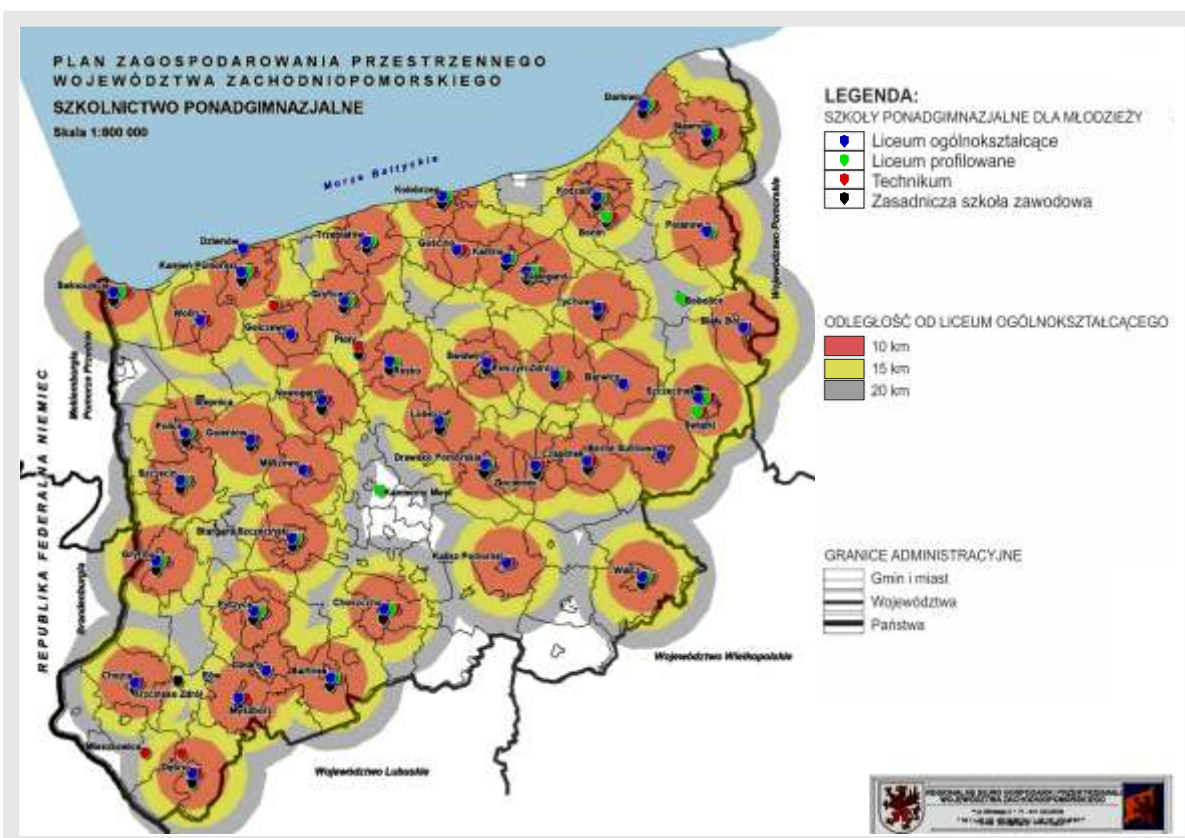

Rys. 13. Zmiana liczby szkół na terenie województwa zachodniopomorskiego w latach 2001-2011

Szkolnictwo gimnazjalne i ponadgimnazjalne

W zachodniopomorskim znajduje się największy w Polsce obszar pozbawiony szkół gimnazjalnych, przy jednoczesnej największej liczbie uczniów przypadających na jedno gimnazjum.

Dostęp do szkół ponadgimnazjalnych jest dobry, szkoły te są równomiernie rozłożone na terenie całego województwa.

Rys. 14. Dostępność szkół ponadgimnazjalnych

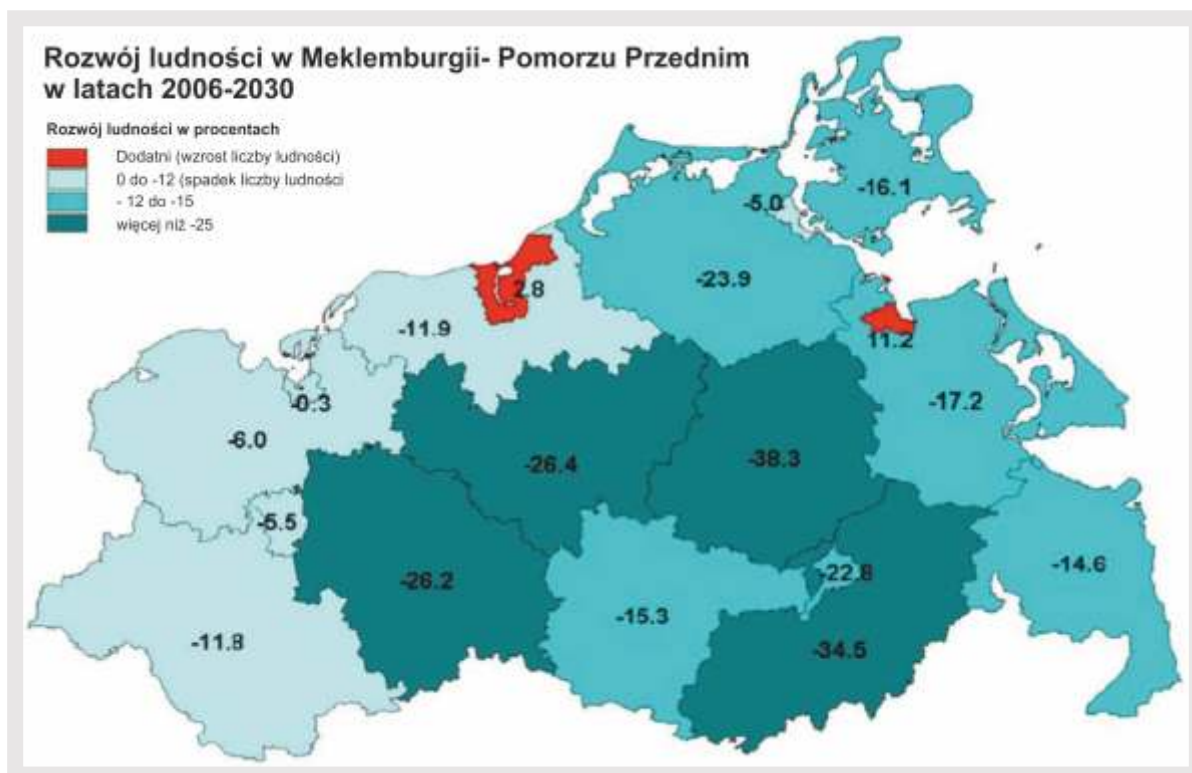
4. Planowanie dostępu do usług publicznych na terenie Pojezierza Meklemburskiego

Christoph Kaufmann – Kierownik Urzędu ds. Planowania Przestrzennego Pojezierza Meklemburskiego

Powiat Pojezierze Meklemburskie

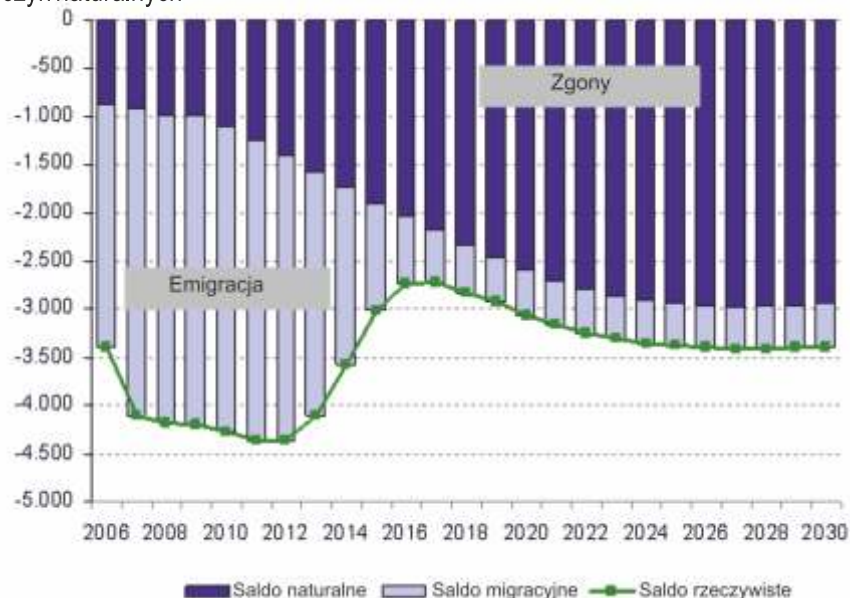
Powiat Pojezierze Meklemburskie jest największym pod względem powierzchni powiatem na terenie Niemiec. Jego stolicą jest miasto Neubrandenburg, który zamieszkiwany jest przez ponad 65.000 osób. W powiecie znajdują się również 3 większe miasta. Demmin, Neustrelitz i Waren (Müritze) liczące od 10.000 do 25.000 mieszkańców. Te 4 miasta skupiają ok. 40% mieszkańców całego powiatu.

Struktura osadnicza na tym obszarze jest bardzo rozproszona, a sam powiat jest obszarem o zdecydowanej przewadze terenów wiejskich. Na obszarze powiatu znajdują się 84 gminy o liczbie mieszkańców poniżej 500 osób.

Rys. 15. Położenie Pojezierza Meklemburskiego w obszarze Meklemburgii - Pomorza Przedniego

Dotychczasowy spadek liczby ludności powodowany był głównie emigracją mieszkańców. Prognoza wskazuje, że populacja będzie się nadal zmniejszać jednakże już głównie z przyczyn naturalnych

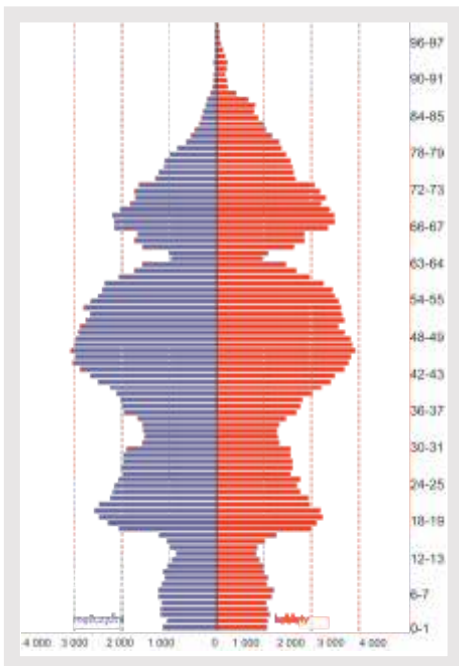

Rys. 16. Prognoza zmiany liczby ludności Pojezierza Meklemburskiego

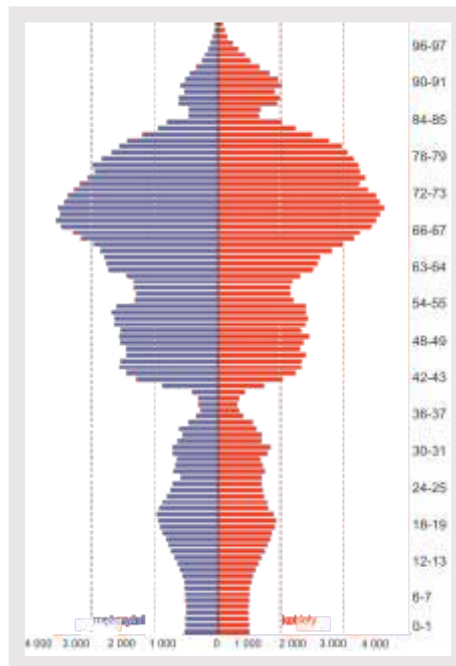
Piramida wieku

„Baza” piramidy jest coraz mniejsza. Zachodzące zmiany są nie tylko ilościowe (spadek o ok. 30%) ale również jakościowe (coraz mniej kobiet i dzieci).

Prognoza na rok 2030 przewiduje, że grupa osób powyżej 65 roku życia zwiększy się o 48%, podczas gdy grupa osób w wieku 20 - 30 lat ulegnie zmniejszeniu aż o 61%.

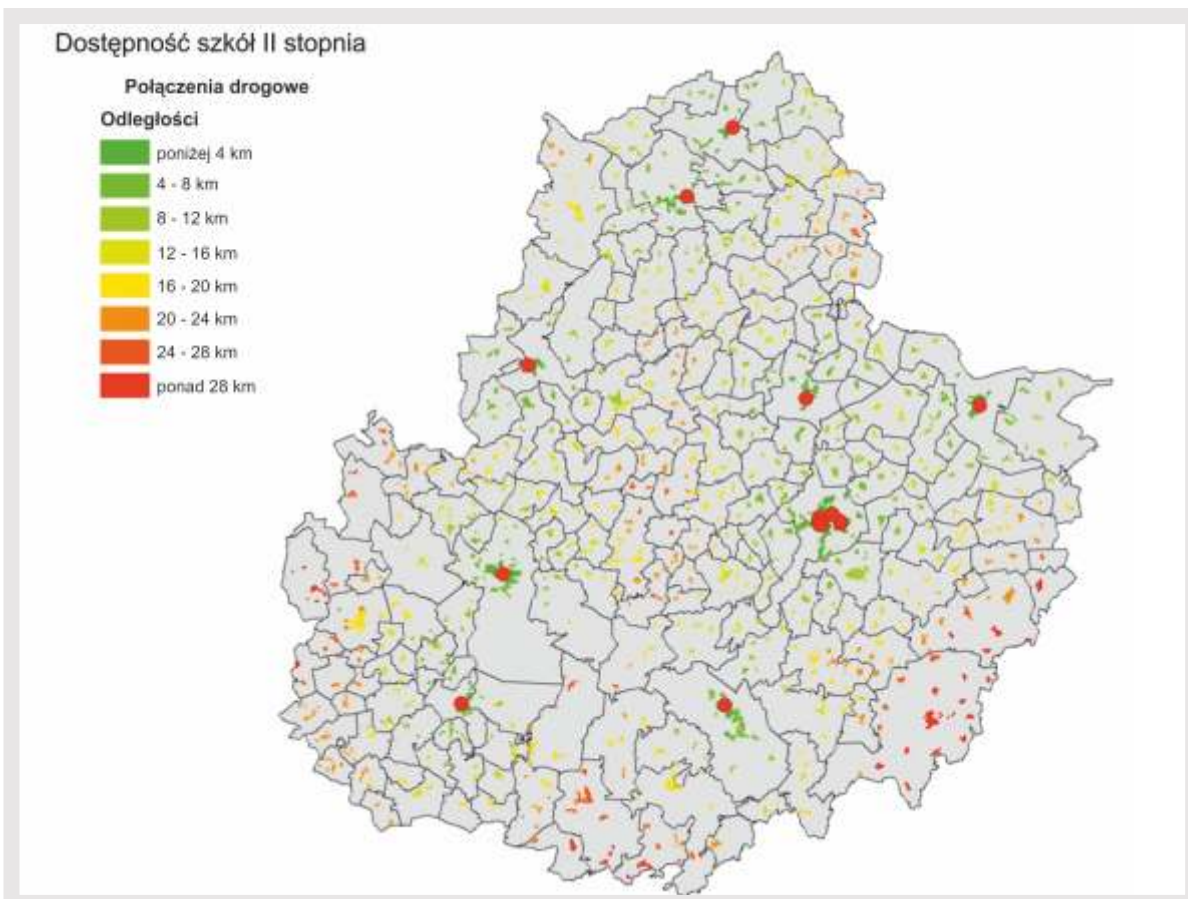
Rys. 17. Piramida ludności, rok 2006

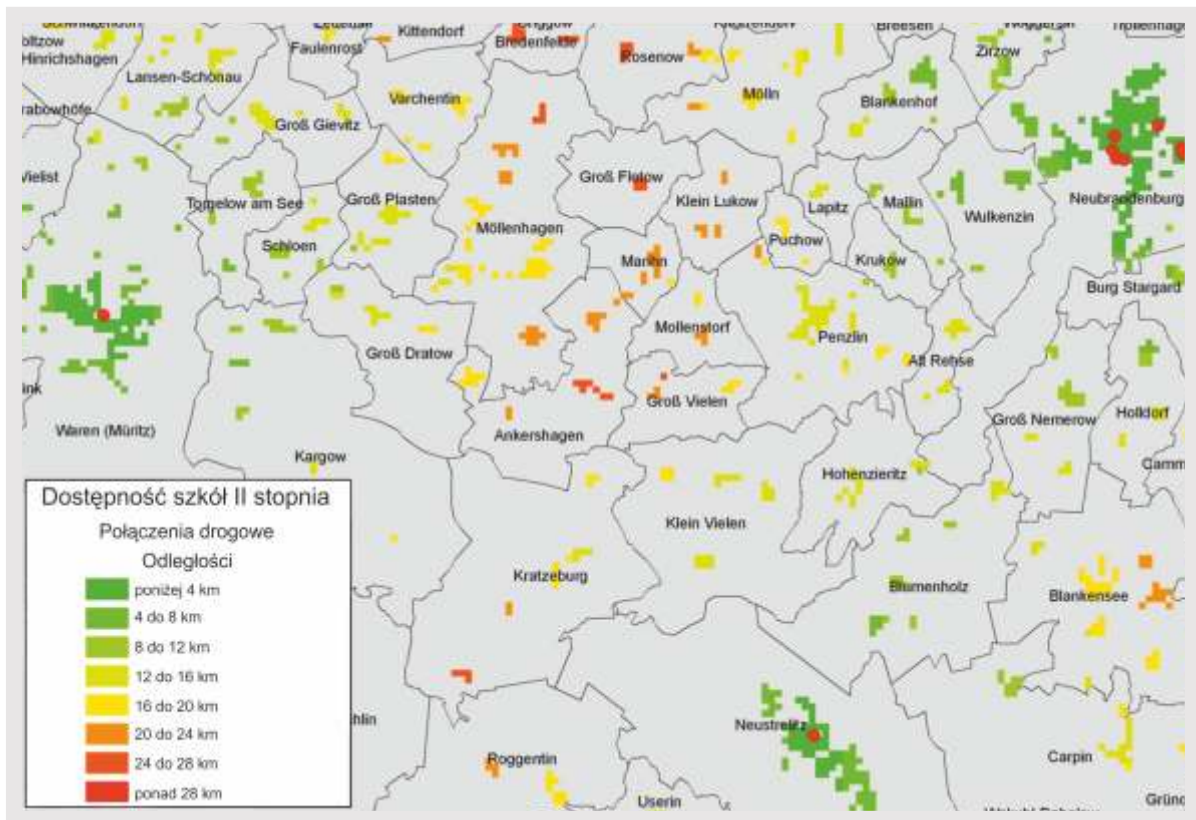
Rys. 18. Piramida ludności, rok 2030

Zabezpieczenie dostępu do usług na terenie Pojezierza Mekułburskiego

Ważnym czynnikiem jest dostępność przestrzenna sieci usług. Jednym z przykładów jest analiza dostępności do szkół, obrazująca odległości poszczególnych miejscowości do najbliższej szkoły. Modelowanie dostępności dla tego obszaru jest pracą bardzo mozolną, wymagającą dużej mocy obliczeniowej sprzętu oraz zebrania dużej ilości danych (miejscza zamieszkania uczniów, lokalizacja i ilość przystanków itd.)

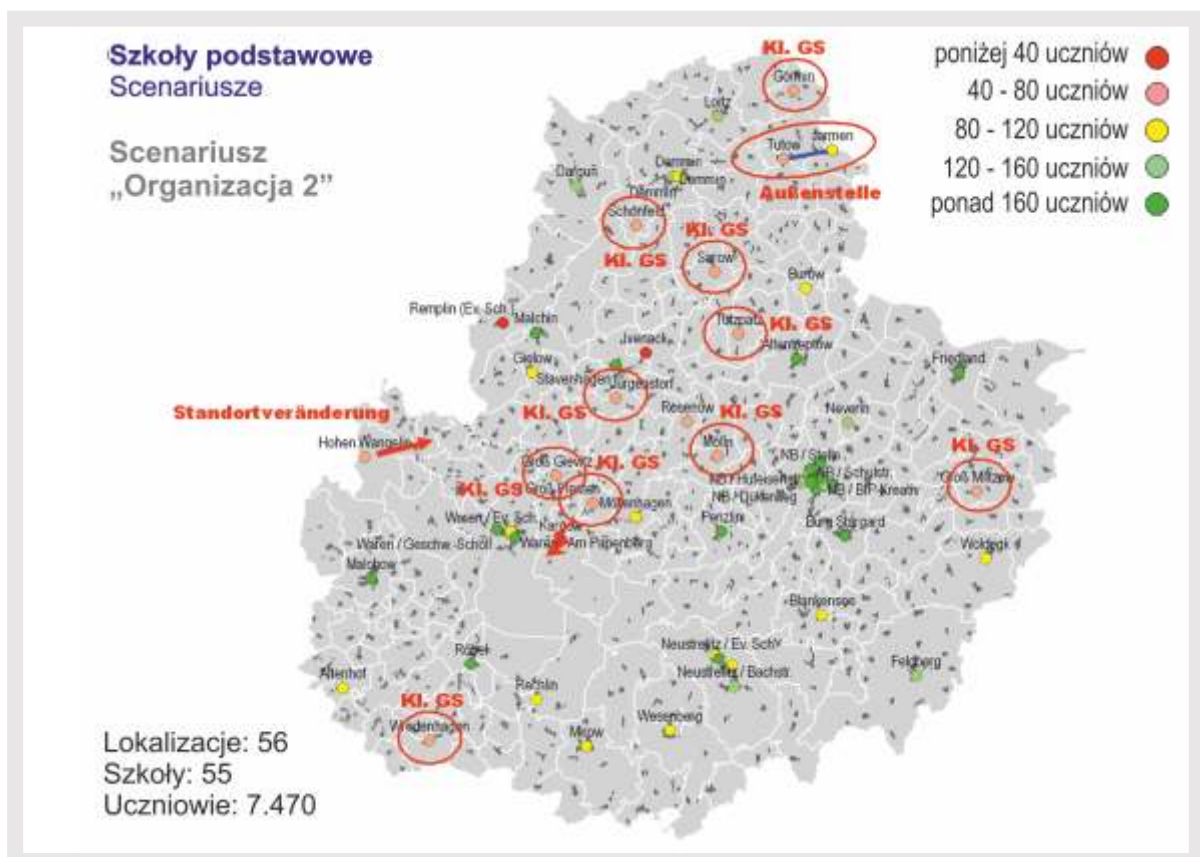

Rys. 19. Dostępność szkół drugiego stopnia

Rys. 20. Dostępność szkół II stopnia drogami kołowymi

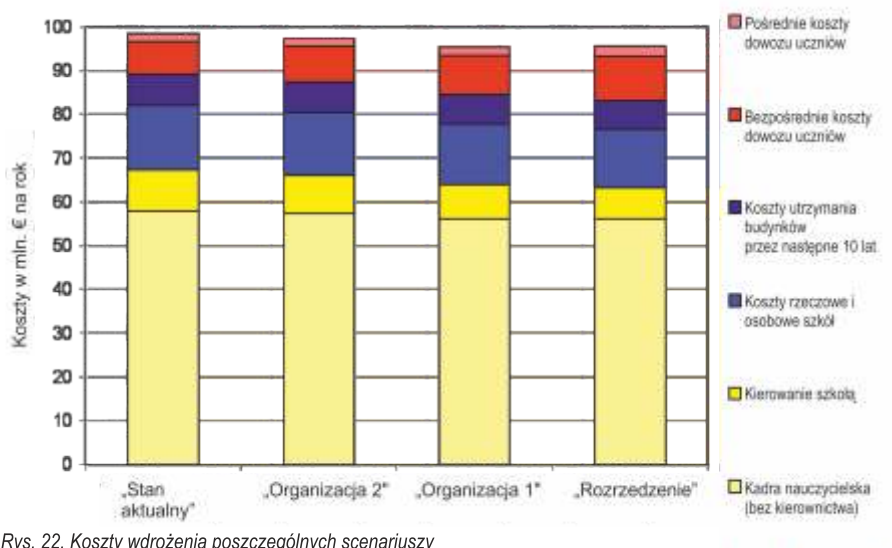
Na podstawie mapy dostępności przygotowano kilka przyszłych scenariuszy. Aby szkoła mogła zostać uznana za szkołę podstawową w Niemczech, konieczne jest, aby było w niej ponad 80 uczniów. Na mapie wyjściowej (rys. 20) widać, że wielu szkołom grozi zamknięcie. Jednak mniejsza liczba szkół oznacza ich gorszą dostępność, wobec tego należy znaleźć sposób na utrzymanie się szkół mających pomiędzy 40 a 80. Takim rozwiązaniem byłaby reforma systemu edukacji na obszarze Meklemburgii - Pomorza Przedniego, która dopuściłaby istnienie tzw. Małych Szkół Podstawowych. Scenariusze, mapy i analizy mają stanowić podstawę do rozmów z fachowcami w tej dziedzinie.

Rys. 21. Scenariusz „Organizacja 2”

Koszty poszczególnych scenariuszy

Fakt zamknięcia szkoły powoduje konieczność dowożenia uczniów do innej, położonej dalej szkoły. Eksperti przeprowadzili szczegółowe analizy w tej kwestii dla poszczególnych scenariuszy. Dla pierwszego z nich, zakładającego utrzymanie istniejącego stanu rzeczy, koszty są najdroższe. Najkorzystniej w tej analizie wypadł scenariusz pt.: „Gestaltung 1” („Organizacja 1”), w którym zakładano powstanie dwóch Małych Szkół Podstawowych i likwidację części szkół istniejących. W analizie wzięto pod uwagę: koszty utrzymania personelu bez kosztów kierownictwa, koszty kierowania szkołą, koszty utrzymania budynków przez następne 10 lat, a także pośrednie i bezpośrednie koszty transportu uczniów.

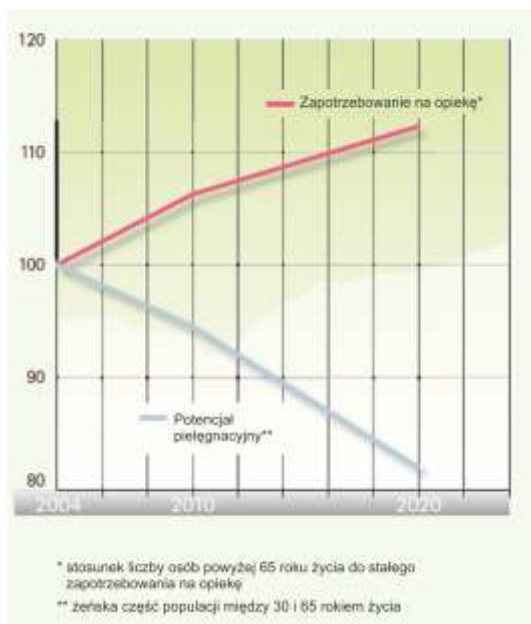

Rys. 22. Koszty wdrożenia poszczególnych scenariuszy

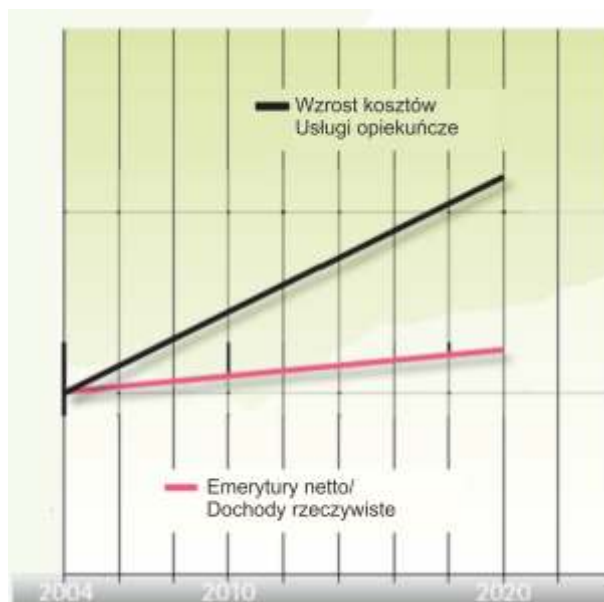
Pielęgnacja osób starszych

Przedstawiony został wzrost liczby osób starszych w 4 największych miastach regionu, tj. w Demmin, Neustrelitz, Waren (Müritz) i Neubrandenburg. Do 2020 roku ma ona wzrosnąć o 13%.

Taki wzrost liczby osób starszych generuje koszty i duże zapotrzebowanie na opiekę. Niemniej jednak „potencjał pielęgnacyjny” spada prawie wprost proporcjonalnie do zapotrzebowania na tą opiekę. Wiele gospodarstw domowych nie ma aktualnie odłożonych oszczędności w banku, co w przyszłości może spowodować problemy związane z opieką. Ważne jest, szczególnie na tym obszarze, aby wzmocnić system opieki w domach.

Rys. 23. Wzrost zapotrzebowania na opiekę

Rys. 24. Wzrost kosztów opieki

5. Skutki zmian demograficznych dla rozwoju regionu w tym dostępu do usług

Janusz Szewczuk

Prezes Zarządu Stowarzyszenia Rozwoju Gospodarczego Gmin

Aktualizacja Strategii Euroregionu Pomerania: konieczna jest identyfikacja zmian, jakie zaszły jego obszarze. Po ocenie stanu aktualnego nastąpi identyfikacja priorytetów, a następnie projektów.

Zmiany zachodzące na obszarze np. Pojezierza Meklemburskiego zachodzą również w Polsce, jednak dzieje się to z pewnym przesunięciem czasowym.

Najbardziej odczuwalną zmianą jest stopniowe wyludnianie się regionu. Odływ ludności skutkuje zmianami aktywności finansowej, zmianami na rynku pracy oraz zmienionemu zapotrzebowaniu na usługi. Zmiany te przekładają się na stan finansów publicznych.

Problemy obszaru:

- ▶ Odływ młodych, wykształconych kobiet z obszarów wiejskich (brak odpowiedniej oferty zatrudnienia) - ubytek kobiet powoduje w efekcie spadek liczby urodzin i ubytek ludności
- ▶ Proces deindustrializacji regionu oraz wchodzenie na rynek lokalny zewnętrznych korporacji sieciowych, które nie mają dużego zapotrzebowania na pracowników
- ▶ Problem z infrastrukturą - dzięki dofinansowaniu zewnętrznemu wiele samorządów miało możliwość podniesienia jakości usług publicznych, zachodzące zmiany demograficzne powodują jednak, że maleje zapotrzebowanie na takie usługi. Dodatkowo konieczna jest spłata zadłużenia i utrzymania tych obiektów, co, w połączeniu ze zmniejszonymi wpływami z podatków, powoduje duże obciążenie budżetów.
- ▶ Dopasowanie usług do nowej struktur osadniczej i zabezpieczenie dostępu do tych usług.

Wybrane projekty, które mają pomóc dopasować się świadczonym usługom do omawianych zmian:

- ▶ **Pomerania House** - Wielofunkcyjny punkt dostępowy do usług w obszarach wyludniających się, dający możliwość elastycznego świadczenia usług, jak szkoła czy dom kultury, czyli instytucji, które w małych miejscowościach mają problemy z samodzielnym utrzymaniem się. Ośrodek ten wymagałby zastosowania nowych technologii (nauczanie na odległość) i nowych kategorii zawodowych (animacja zajęć podczas lekcji prowadzonych na odległość).
- ▶ **Sieciowanie imprez** - wspólna, powtarzalna matryca: sposób promocji, wizualizacji itp. Byłoby to duże ułatwienie dla gmin i organizacji lokalnych.
- ▶ **Promowanie talentów** - opracowanie mechanizmów, które zatrzymałyby młodych ludzi w regionie, jak np. programy dla osób na studiach lub dla młodych przedsiębiorców.
- ▶ **Centrum nauki Pomerania lub Gryf** - laboratoria i pracownie specjalistyczne dostępne dla szkół i liceów, gdzie młodzież mogłaby lepiej poznać procesy, o których uczą się w szkołach.
- ▶ **StartUp Pomerania** - Ułatwienie młodym przedsiębiorcom rozpoczęcia działalności w Szczecinie, np. poprzez pomoc w wynajęciu lokalu pod działalność czy znalezienie mieszkania. Polem do współpracy polsko-niemieckiej może być tu model: mieszkam w Niemczech, pracuję w Szczecinie.

Płynność rynku pracy. Jest to różnica między grupą osób wchodzących na rynek pracy (20 - 24 lat) i grupą osób schodzących z rynku pracy (60 - 64)

Aktualne i przyszłe kształtowanie się tej sytuacji w województwie zachodniopomorskim:

- ▶ Jeszcze w roku 1995 była nadwyżka osób młodych, wynosząca 57.000 osób w latach 2000 - 2005 i 2005 - 2010 - jeszcze nadwyżka rzędu odpowiednio 73.000 i 90.000 osób
- ▶ Aktualnie nadwyżka ta jest zdecydowanie mniejsza i dla lat 2010 - 2015 będzie wynosić już tylko 14.000
- ▶ Zgodnie z prognozami w latach 2015-2020 nie będzie już nadwyżki, a niedobór osób młodych, wynoszący 30.000 i deficyt ten będzie się pogłębiać, tak więc województwo zachodniopomorskie znajdzie się w sytuacji Meklemburgii - Pomorza Przedniego.

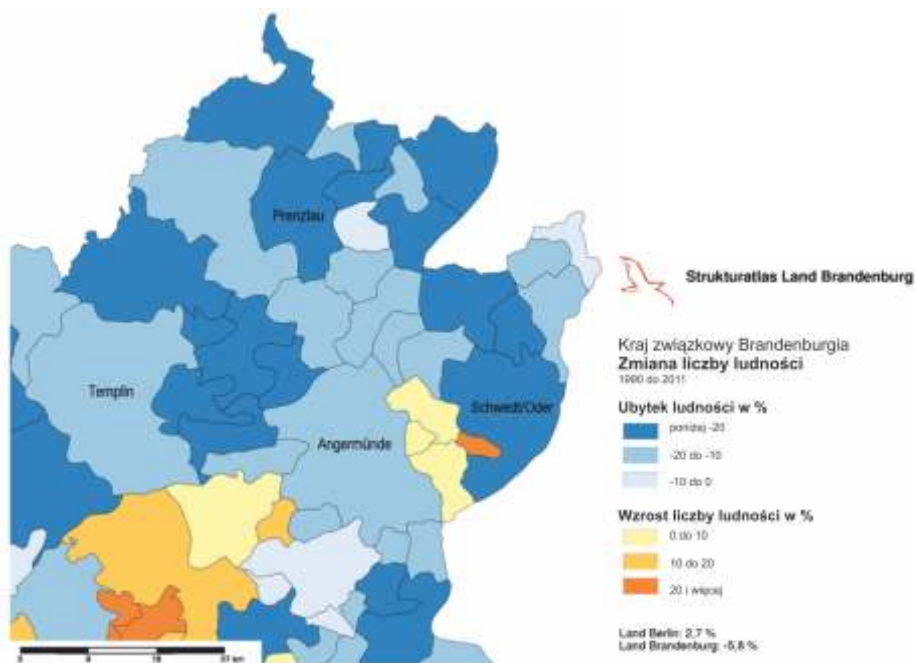
Powyższe prognozy, związane z płynnością rynku pracy, nie uwzględniają procesów migracyjnych.

6. Rozwój demograficzny w brandenburskiej części obszaru transgranicznego

Hans-Jürgen Volkerding

Referat ds. Nadzoru nad Przestrzenią, Wydział Landowy ds. Budownictwa i Transportu

Powiat Uckermark jest to szósty co do wielkości powiat w Niemczech, jednak jego gęstość zaludnienia stanowi połowę gęstości zaludnienia województwa zachodniopomorskiego i wynosi 42 os./km kw.

Rys. 25. Zmiana liczby ludności w regionie stołecznym Berlina - Brandenburgii

Na terenie powiatu znajdują się 3 większe miasta: Schwedt/Oder, Prenzlau i Templin. Dużym problemem w powiecie jest bezrobocie; najważniejszym rynkiem pracy jest Berlin, do którego codziennie dojeżdża około 100.000 osób. Na terenie powiatu znajdują się obszary, na których odnotowano bardzo wysoki spadek liczby ludności (ciemnoniebieski kolor na Rys. 25).

Dużym problemem dla sytuacji demograficznej jest odpływ osób młodych, pomiędzy 18 a 30 rokiem życia, co w efekcie przyczynia się do spadku liczby urodzeń.

Bilans migracji wg wieku

Rys. 26. Bilans migracji wg wieku

Napływ mieszkańców z polskiej części obszaru, nie był taki duży, jak tego oczekiwano. Najbardziej dynamiczny był on w roku 2010. Jednocześnie miał miejsce niewielki odpływ obywateli Niemiec do Polski. Saldo tych migracji było dodatnie dla powiatu Uckermark.

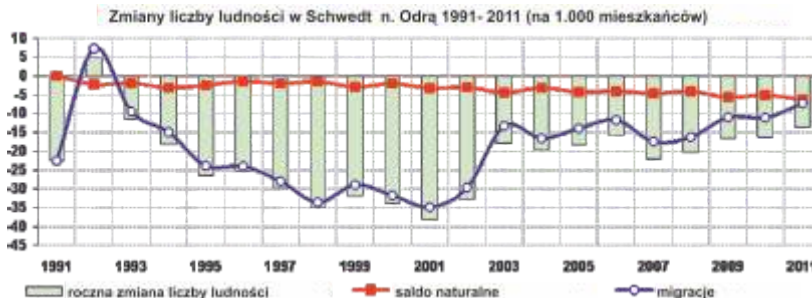

Rys.27. Migracje między Polską i powiatem Uckermark

Sytuacja demograficzna w dwóch wybranych miastach powiatu Uckermark

Schwedt nad Odrą

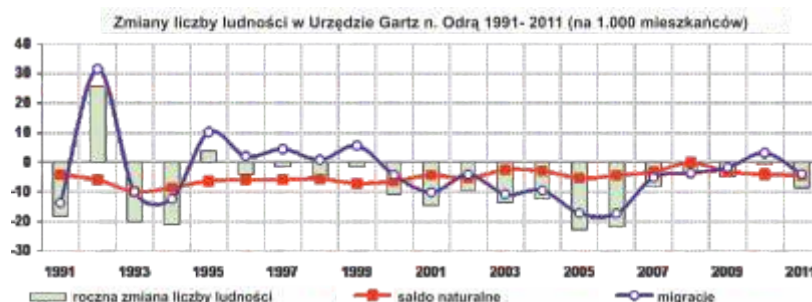
W Schwedt znajduje się rafineria ropy naftowej, będąca ważnym zakładem produkcyjnym w skali kraju. W czasach NRD, rafineria ta była największym pracodawcą na obszarze północno- wschodnich Niemiec. Po 1990 roku liczba zatrudnionych spadła w krótkim czasie z 8.000 do ok. 1.400 - 1.200. Pomimo nadziei na napływ ludności polskiej, był on zdecydowanie mniejszy niż oczekiwano. W okresie 2000 - 2011 bilans Polaków, którzy przeprowadzili się do Schwedt wyniósł +174 osoby.

Rys. 28. Zmiana liczby ludności w mieście Schwedt nad Odrą

Gartz nad Odrą

Miasto to ma bardzo dobre połączenie z Polską dzięki mostowi w Mescherin. W szkole w Gartz na 165 uczniów jest 35 uczniów z Polski. W latach 2000 - 2011 bilans Polaków, którzy przeprowadzili się do Gartz wyniósł +399 osób. Zgodnie z prognozą demograficzną na rok 2030, z powiatu Uckermark ubędzie 20% mieszkańców. Wiele osób wyemigruje do Berlina w poszukiwaniu pracy. Zmniejszenie liczby ludności spowoduje znaczące zmiany w zapotrzebowaniu na usługi. W 2030 roku najliczniejszą grupę w powiecie stanowić będą seniorzy.

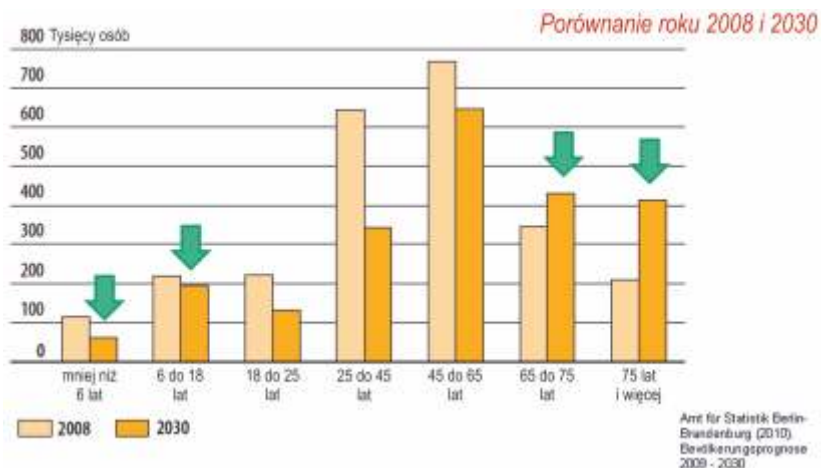
Rys. 29. Zmiana liczby ludności na obszarze należącym do Urzędu Gartz nad Odrą

7. Dostęp do opieki zdrowotnej na obszarach wiejskich

Bettina Baumgardt

Kierowniczka referatu ds. Zdrowia, Ministerstwo ds. Środowiska, Zdrowia i Ochrony Praw Konsumenta

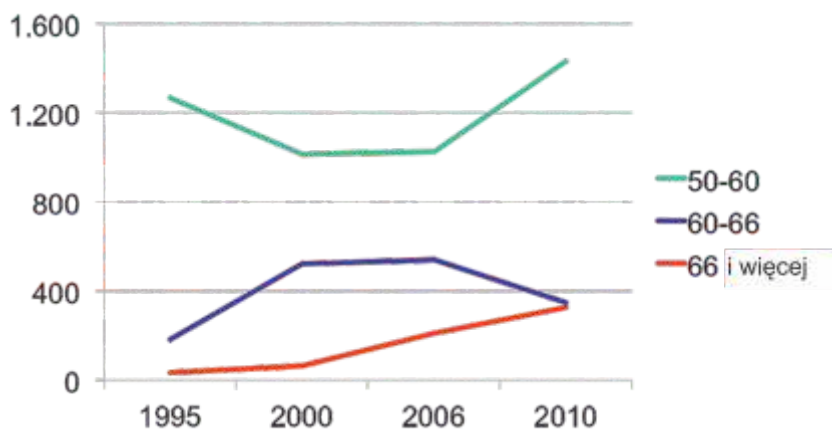
Zasady działania systemu opieki zdrowotnej na terenie Niemiec

Rys. 30. Struktura wieku w Brandenburgii; porównanie stanu w roku 2008 i prognozy na rok 2030

Na terenie Niemiec działa system obowiązkowej opieki zdrowotnej, a składki są określone ustawowo. Nie ma planu rozwoju opieki zdrowotnej.

Partnerami w planowaniu tej opieki są lekarze i kasy chorych. Kraje Związkowe mają obowiązek zapewnić swoim obywatelom dostęp do usług opieki zdrowotnej, jednak nie mogą w nią ingerować. W związku ze zmianami demograficznymi, zachodzącymi na obszarze Brandenburgii konieczne są zmiany w strukturze opieki zdrowotnej.

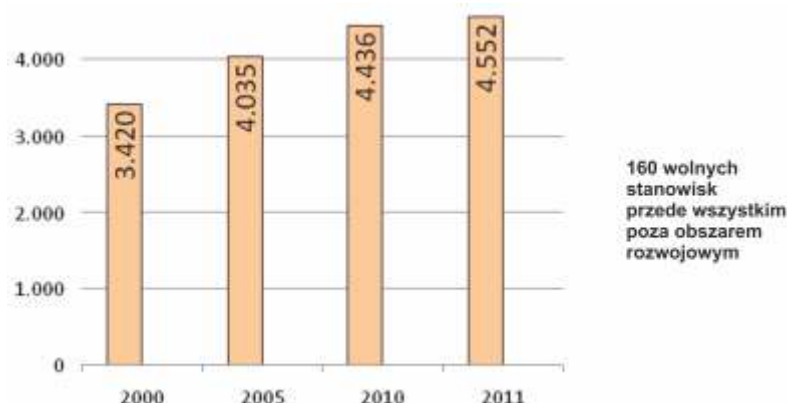
Rys. 31. Wiek lekarzy w Brandenburgii

Zmiany demograficzne dotyczą przede wszystkim zmiany struktury wieku. Powoduje to, że na obszarze Brandenburgii jest potrzebnych coraz mniej lekarzy zajmujących się pediatrią, a wzrasta zapotrzebowanie na lekarzy geriatrów.

Zmiany demograficzne i dostępność usług zdrowotnych wpływają na siebie nawzajem. Osoby młode rezygnują z mieszkania na terenach wiejskich m.in. ze względu na małą dostępność do opieki zdrowotnej, natomiast opieka nie jest tam zapewniona, gdyż jest zbyt duże rozproszenie ludności. Ważną kwestią przy planowaniu dostępu do usług opieki zdrowotnej jest wiek samych lekarzy.

Coraz więcej lekarzy ukończyło 65 rok życia i wkrótce przejdą na emeryturę. Niedobór młodszej kadry lekarskiej w niedługim czasie może doprowadzić do braku lekarzy na terenie Brandenburgii.

Pomimo, że liczba lekarzy jeszcze wzrasta, to wzrost ten odbywa się w miastach. Tymczasem na obszarach wiejskich w służbie zdrowia jest już 160 wolnych stanowisk.

Rys. 32. Liczba lekarzy w Brandenburgii

Wyzwania dla systemu opieki zdrowotnej na obszarze Brandenburgii

- ▶ Promocja zdrowego trybu życia wśród mieszkańców
- ▶ Opracowanie programu dostępności opieki zdrowotnej w słabo zaludnionych obszarach wiejskich
- ▶ Przygotowanie reformy służby zdrowia: dialog z Krajami Związkowymi i gminami, w celu określenia ich potrzeb.

Poszukiwanie lekarzy

- ▶ Możliwość kształcenia w zawodzie lekarza w jedenastu klinikach na terenie Kraju Związkowego Brandenburgia
- ▶ Atrakcyjne stypendia
- ▶ Możliwość odbycia praktyk zarówno w szpitalach, jak i na terenie powiatów.

Optymalizacja zarządzania zasobami

- ▶ Szkolenia dla ratowników, pielęgniarek itp. w ramach programów AGNES i AGNES 2
- ▶ Telemedycyna jako wsparcie dla lekarzy rodzinnych, szczególnie na obszarach wiejskich oraz jako ułatwienie kontaktu pomiędzy lekarzami z różnych szpitali.

Prace nad nową ustawą o opiece zdrowotnej

Postulaty Krajów Związkowych:

- ▶ Poprawa dostępności leczenia ambulatoryjnego, obsługa mniejszych obszarów
- ▶ Współdział Krajów Związkowych w planowaniu rozmieszczenia opieki ambulatoryjnej
- ▶ Umożliwienie zarządzania opieką medyczną z poziomu szczebla Kraju Związkowego
- ▶ Stworzenie projektu zarządzania kasami chorych.

Zagrożenia:

- ▶ Brak kontroli
- ▶ „Trzeci sektor” specjalistycznej opieki medycznej- wzmocnienie współpracy pomiędzy opieką ambulatoryjną i stacjonarną
- ▶ Wzrost kosztów
- ▶ Marginalizacja domowej opieki medycznej.

Konsekwencje na szczeblu gminnym:

- ▶ Określenie zapotrzebowania na usługi medyczne na małym obszarze: na podstawie danych z gmin np. dotyczących struktury społecznej i gospodarki przestrzennej
- ▶ Opieka ambulatoryjna w gestii samych gmin
- ▶ Ponadsektorowe gremium na szczeblu Kraju Związkowego

8. Uwarunkowania i wnioski

Uwarunkowania

- ▶ Niekorzystna sytuacja demograficzna na obszarze województwa zachodniopomorskiego i północno - wschodnich Niemiec
- ▶ Demografia jako bardzo ważne zagadnienie na terenie Niemiec
- ▶ Znaczna zmiana modelu rodziny- przestała funkcjonować rodzina wielopokoleniowa
- ▶ Duża ilość urodzeń pozamałżeńskich
- ▶ Różnice międzynarodowe
- ▶ Redukcja infrastruktury społecznej na obszarze Meklemburgii - Pomorza Przedniego
- ▶ Duże zmiany sytuacji związanej z siłą roboczą w regionie
- ▶ Ograniczone możliwości przeciwdziałania wyludnianiu na omawianych obszarach
- ▶ Różne charaktery obu regionów - obszar po stronie polskiej jest pod silnym wpływem Szczecina; obszar niemiecki jako obszar zdecydowanie wiejski
- ▶ Wyludnianie się wsi
- ▶ Brak kobiet na obszarach wiejskich
- ▶ Przewymiarowanie infrastruktury
- ▶ Brak impulsów do rozwoju w obszarze opracowania
- ▶ Duże znaczenie usług transgranicznych
- ▶ Po stronie niemieckiej istnieją zamieszkałe obszary, pozbawione jakiegokolwiek infrastruktury społecznej i usług
- ▶ Nietrwałość rodzin w województwie zachodniopomorskim - duża liczba rozwodów
- ▶ 80% wszystkich noclegów w województwie znajduje się w pasie nadmorskim
- ▶ Atrakcyjność inwestycyjna Szczecina jest mniejsza niż Stargardu Szczecińskiego i Goleniowa.

Wnioski

- ▶ Zidentyfikować co tak naprawdę jest atrakcyjne dla ludność napływowej
- ▶ Możliwość połączenia życia rodzinnego i zawodowego
- ▶ Sposób postrzegania matek w pracy
- ▶ Duże znaczenie dialogu i badań statystycznych.

9. Wyzwania, cele, projekt i podsumowanie warsztatów

Wyzwania i cele

- ▶ Właściwa reakcja na zmianę modelu rodziny - brak rodzin wielopokoleniowych i duża liczba urodzeń pozamałżeńskich
- ▶ Zwiększenie konkurencyjności regionu dzięki współpracy transgranicznej
- ▶ Stworzenie wspólnej bazy danych
- ▶ Aktywne planowanie rozwoju z uwzględnieniem prognozowanego kurczenia się zasobów ludzkich w regionie
- ▶ Stworzenie mapy wspólnego obszaru i identyfikacja nakładających się usług,
- ▶ Stworzenie regionu modelowego - „laboratorium” w którym można przetestować różne sposoby przeciwdziałania niekorzystnym procesom demograficznym,
- ▶ Pogłębianie wiedzy o Partnerach z zakresu geografii, historii, kultury, polityki etc.,
- ▶ Znalezienie Partnerów do projektu i opracowanie wspólnej strategii przy udziale społeczeństwa,
- ▶ Współpraca trzech „filarów”: I - planiści, II - gminy, III - środowisko akademickie.

Projekt

- ▶ Przegląd dokumentów planistycznych z obszaru Polski i Niemiec oraz ocena spójności ich zapisów,
- ▶ Klarowny i zrozumiały sposób prezentacji projektu
- ▶ Wykonanie wspólnych badań jednolitą metodologią dla całego obszaru transgranicznego:
 - zmiany demograficzne
 - prognozy demograficzne
 - analizy dostępności do usług wraz z prognozami.

Celem projektu będzie

- ▶ Jednolita analiza sytuacji demograficznej na obszarze TRMSZ
- ▶ Identyfikacja atrakcyjności osiedleńczej obszarów- wskazanie cech zagospodarowania prospołecznego
- ▶ Analiza przyczyn emigracji spadku dzietności wraz ze sposobami przeciwdziałania
- ▶ Dostosowanie sieci usług do zmian demograficznych
- ▶ Współpraca transgraniczna w dziedzinie obsługi ludności.

Podsumowanie spotkania

Po obu stronach granicy zachodzą podobne procesy związane z wyludnianiem się obszarów, które w konsekwencji stawiają oba obszary przed podobnymi wyzwaniami. Po stronie polskiej funkcjonuje duże miasto Szczecin, które pozytywnie oddziałuje na swoje bliskie zaplecze. Pozostałe obszary peryferyjne, bardziej oddalone od miasta oraz cała strona niemiecka to typowe tereny wiejskie, dotknięte procesami depopulacyjnymi.

W latach 90., po zjednoczeniu Niemiec we wschodnich landach miało miejsce silnie załamanie demograficzne, spowodowane odpływem ludności do zachodnich landów. W wyniku tego zjawiska nastąpiła konieczność dostosowania całego regionu do zachodzących w nim zmian.

Obecnie odczuwalny jest brak wspólnej bazy danych utrudniający w znacznym stopniu współpracę transgraniczną regionów. Celowym staje się wzajemne uzupełnianie funkcji i usług przez stronę polską i niemiecką.

Projekt jest dofinansowany ze środków Europejskiego Funduszu
Rozwoju Regionalnego oraz budżetu państwa (Fundusz Małych
Projektów INTERREG IV A Euroregionu Pomerania)

Fundusz Małych Projektów Euroregionu Pomerania
INTERREG IVA

Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego

Pl. Kilińskiego 3, 71-414 Szczecin, tel.: +48 91 43 24 960, fax: +48 91 43 24 962, e-mail: biuro@rbgp.pl
www.rbgp.pl